

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
«__» _____ 2022 р.

**РЕФЕРАТ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
на тему: «ФІСКАЛЬНІ ТА РЕГУЛЮЮЧІ ЕФЕКТИ МИТНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ»**

Виконавець:
студентка 4 курсу 8 гр. ЦЗВФН
Слюсаренко Д. Р.

/підпис/

Науковий керівник:
д.е.н., професор
Слатвінська М. О.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із важливих компонентів функцій держави є реалізація митної політики та державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи. Митна система є ефективним фіскальним механізмом, який має визначну роль у розвитку економічного потенціалу держави та забезпеченні її економічної безпеки. Якість і своєчасність прийняття рішень у митній сфері, вміння підлаштовуватися під змінювані умови забезпечують високий рівень розвитку міжнародної торгівлі та збалансованість державних фінансів. В умовах інтеграції України у систему Європейського співтовариства, актуальним вважається питання відповідності механізмів державного управління в митній сфері діючим міжнародним нормам та стандартам. Це зумовлює необхідність впровадження сучасних методів підвищення ефективності адміністрування митних органів та якісного управління митною сферою. Йдеться про механізми модернізації митної служби шляхом уніфікації і стандартизації митних процедур, адаптації та імплементації світових стандартів діяльності.

Митна політика держави є однією з важливих складових регулювання міжнародних економічних відносин, впливаючи як на формування доходів бюджету, так і на обсяги та структуру експорту й імпорту. Незважаючи на те, що наразі регульовальна роль мита переважає його бюджетне значення, оцінювання ефектів митної політики в Україні здійснюється переважно у фіскальній площині. Виявленню регульовального впливу не приділяється належна увага. Проте, саме ця складова набуває пріоритет, зважаючи на євроінтеграцію української економіки, що передбачає лібералізацію митної політики України та спрощення переміщення товарів через її митний кордон. У даних умовах виникає необхідність застосування такого типу митної політики, що забезпечить як виконання міжнародних зобов'язань у частині лібералізації, так і захист національного товаровиробника від зростаючої конкуренції іноземних товарів. Аналіз наслідків реалізації митної політики, що здійснюється в державному управлінні, не враховує її взаємозв'язок із розвитком внутрішнього виробництва товарів. Відсутні засади та методика оцінювання, які б давали змогу комплексно оцінити зовнішні та внутрішні ефекти митної політики у фіскальній та регульовальній компонентах у їх взаємозв'язку та взаємодії. Тому, важливого значення набуває розробка оптимальної системи оцінювання й моніторингу процесу реалізації митної політики України та її результатів для забезпечення позитивних і нівелювання негативних митних ефектів. Дослідженню проблем митної політики України присвячені наукові праці В. Ващенко, Ч. Вілсона, А.

Войцещука, О. Гребельника, І. Гуцул, В. Демченко, П. Дзюбенко, Л. Деркача, Є. Додіна, Ю. Дьоміна, М. Каленського, А. Козиріна, А. Крисоватого, А. Мазур, А. Монкретьєна, В. Науменко, П. Пашка, Д. Приймаченко, М. Слатвінської, А. Сміта, С. Терещенко, В. Ченцова, О. Шевчука, А. Шейко та інших науковців і практиків митної справи.

Віддаючи належне вагомому науковому доробку вчених, зазначимо, що проблематика митної політики в ракурсі оцінювання її ефектів є недостатньо розробленою. Забезпечення за рахунок інструментів митної політики захисту та розвитку вітчизняного товаровиробника в умовах поглиблення світових глобалізаційних процесів, подальшої інтеграції економіки України у світовий простір, розширення масштабів міжнародної торгівлі, що призводять до посилення конкуренції на внутрішньому ринку, зумовлюють необхідність розробки засад та обґрунтування методів оцінювання й моніторингу митних ефектів для забезпечення їх прогнозованого рівня. Актуальність зазначених питань, практична значущість, необхідність наукового пошуку методів оцінки та моніторингу стану реалізації митної політики обумовили вибір теми дослідження, її мету та завдання.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є розробка теоретичних засад ідентифікації й оцінювання фіскальних та регулюючих митних ефектів, обґрунтування практичних рекомендацій з удосконалення митної політики і митного контролю для забезпечення позитивних внутрішніх та зовнішніх митних ефектів. Для досягнення визначеної мети було поставлено такі завдання:

- дослідити науковий доробок учених з питань сутності та призначення митної політики
- виявити чинники, які впливають на формування та реалізацію митної політики;
- дослідити регулюючий вплив митної політики України на обсяги та структуру товаровиробництва;
- розкрити зміст поняття «ефект митної політики» та виявити фіскальні ефекти митної політики України;
- виявити проблемні аспекти функціонування митної політики України та окреслити напрями їх усунення;
- розкрити стратегічне планування як ключову складову митної політики;
- дослідити Європейський досвід митної політики в умовах сучасної політичної та економічної ситуації в Україні.

Об'єктом дослідження є процес функціонування митної політики України та її регулюючі і фіскальні ефекти.

Предмет дослідження – теоретичні засади й відносини, що виникають в процесі функціонування митної політики України.

Методи дослідження. У роботі використані загальні та спеціальні методи наукового пізнання: метод узагальнення та наукової абстракції – для розкриття змісту митної політики; історико-логічний метод – для дослідження еволюції та призначення митної політики держави; діалектичний підхід та системний аналіз – для теоретичного узагальнення наукового доробку і практичного досвіду формування та реалізації митної політики в Україні; логіко-діалектичний метод – для класифікації видів ефектів митної політики; метод аналізу та синтезу – для виявлення переваг і недоліків застосування ліберальної та захисної митної політики, здійснення митного аудиту; метод статистичних порівнянь, групування, вибірки – для дослідження та порівняння внутрішніх і зовнішніх митних ефектів забезпечення надходжень державного бюджету та переорієнтації окремих галузей економіки з експорту сировини на її подальшу переробку та експорт готової продукції; статистичні методи – для дослідження залежності експорту сировини від обсягів її переробки, динаміки надходжень митних платежів Державного бюджету України, динаміки виробництва, експорту та переробки насіння соняшнику; кореляційний аналіз – під час дослідження структури надходжень митних платежів та експортно-імпортової групи товарів; метод сценарного прогнозування – для визначення прогнозованих наслідків реалізації митної політики помірною протекціонізму в окремій галузі. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, аналітичні та статистичні матеріали Державної митної служби України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Національного банку України, Департаменту сільського господарства Сполучених Штатів Америки, монографії та наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, фінансова звітність підприємств, Інтернет ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в узагальненні теоретичних засад виявлення та ідентифікації митних ефектів, практичних рекомендацій щодо удосконалення митної політики та митного контролю.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у пропозиціях та рекомендаціях, що можуть бути використані з метою розробки системи оцінювання ефектів митної політики України, удосконалення порядку здійснення митного контролю для забезпечення фіскальних та регулюючих митних ефектів

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки. Робота містить 7 таблиць, 12 рисунків. Список використаних джерел налічує 105 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі розкрито теоретичні аспекти формування та реалізації митної політики, сутність ключових понять, категоріально-понятійний апарат дослідження. Узагальнено чинники впливу на формування та реалізацію митної політики.

У другому розділі проаналізовано фіскальні та регулюючі ефекти митної політики України. Досліджено регулюючий вплив митної політики України на обсяги та структуру товаровиробництва. Крім того, виявлено фіскальні ефекти митної політики України. Виявлено та систематизовано низку проблемних аспектів функціонування митної політики і узагальнено напрями їх усунення.

У третьому розділі розкрито стратегічне планування як ключову складову митної політики, а також висвітлено використання Європейського досвіду митної політики в умовах сучасної політичної та економічної ситуації в Україні.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження обраної теми та відповідно до поставлених завдань, ми прийшли до наступних висновків.

Встановлено, що митна політика історично використовувалась для регулювання економіки держави, а наповнення державного бюджету визначалось, як другорядна її роль. Комерційна та класична школи політичної економії розглядають основний інструмент митної політики мито, перш за все, як регулювальний, а вже потім – як фіскальний. Узагальнено визначення митної політики та з'ясовано, що це діяльність держави у сфері переміщення товарів через митний кордон України, спрямованої на регулювання зовнішньоекономічної торгівлі. Головною метою митної політики є забезпечення такого співвідношення експортно-імпортних товарних потоків, за якого відбуватиметься сталий розвиток національного товаровиробництва, забезпечуватиметься конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників на світових ринках та відсутність залежності країни від іноземних товарів. Виявлено, що формування на митної політики

одночасно впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. До зовнішніх факторів належать рекомендації, норми та обмеження міжнародних угод, до яких долучилась Україна, а до внутрішніх – стан розвитку окремих галузей економіки (зокрема, науково-технологічне та інноваційне забезпечення), склад експортно-імпоротної групи ЗЕД та конкурентоспроможність вітчизняної продукції. З'ясовано, що у системі державної економічної політики митна політика безпосередньо пов'язана при її формуванні із зовнішньоекономічною, структурно-галузевою та антимонопольноконкурентною політиками, а при реалізації – з валютною та податковою політиками, а основними нормативними актами, які визначають загальний напрям розвитку митної політики та митної справи в Україні, є стратегічні ініціативи Президента України та ДФС України, що не відображають її взаємозв'язок з реальним сектором економіки та не містять жодних критеріїв оцінки стану реалізації.

В результаті проведеного аналізу встановлено, що надходження митних платежів забезпечують майже половину доходів Державного бюджету України, демонструють стале зростання щорічно, яке призводить до повної залежності бюджету країни від імпорту товарів. Основну фіскальну роль у структурі митних платежів відіграє ПДВ з ввезених товарів. Виявлено внутрішні митні ефекти митної політики стримування експорту металобрухту: фіскальний митний ефект представлений збільшенням надходжень митних платежів, а регулювальний митний ефект – скороченням експорту зазначеної сировини.

Проведені наукові пошуки дозволяють зазначити, що ключовими проблемами сучасного стану здійснення митної справи є:

- відсутність спрощених правил для встановлення походження товару;
- зatoryжне очікування митного оформлення;
- високий рівень бюрократизації роботи митних органів;
- низький рівень якості логістичної інфраструктури;
- необхідність збору надто великої кількості дозвільної документації для проходження митного оформлення операцій;
- вибірковість фахівців митних органів у рішеннях щодо митного оформлення; неповернення ПДВ;
- високе податкове навантаження;
- неповернення надмірно сплачених платежів;
- існування труднощів при дотриманні вимог технічного та фітосанітарного регулювання тощо.

Серед напрямів, які необхідно врегулювати в процесі провадження митної діяльності варто виокремити наступні:

- створення інформаційної бази щодо митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України, на основі знеособленої інформації щодо експортно-імпорتنих операцій;
- лібералізація правил митного оформлення;
- підвищення прозорості та покращення автоматизації митних формальностей й уникнення суб'єктивних чинників;
- запобігання корупції у митній сфері;
- створення ефективної системи аналізу корупційних ризиків;
- функціонування єдиної системи електронного документообігу між державними органами з метою пришвидшення процесу обміну інформацією;
- регулярне оприлюднення Держмитслужбою інформації, що стосується митної вартості товарів, які переміщуються через митний кордон України та вдосконалення процедури контролю правильності визначення митної вартості, приведення її до міжнародних стандартів;;
- максимальної адаптації положень національного законодавства, що визначає порядок здійснення митного пост-аудиту, з положеннями митного законодавства ЄС (ТК ЄС, імплементації регламенту Європейської Комісії, положення національного законодавства окремих країн ЄС з питань здійснення митного пост-аудиту), а також відповідних рекомендацій та стандартів СОТ та ВМО;
- перегляд системи управління ризиками та відкриття системи бізнес-аналітики;
- запровадження та ефективна робота порталу відкритих даних, автоматичних сервісів для класифікації та інтеграції з базами інших країн;
- створення сприятливих умов для спрощення процедури перетину митного кордону й вдосконалення механізму визначення перевірки класифікації товарів і правил справляння митними органами податків та зборів при переміщенні товарів через митний кордон України;
- запобігання корупції у митній сфері та створення ефективної системи аналізу корупційних ризиків;
- функціонування єдиної системи електронного документообігу між державними органами з метою прискорення процесу обміну інформацією, а також впровадження та ефективна робота порталу відкритих даних, автоматичних сервісів для класифікації та інтеграції з іншими країнами.

Враховуючи значну кількість недоліків у провадженні митної політики та негативних чинників щодо полегшення митних процедур, існує велика потреба у виділенні напрямку розвитку державного управління у відповідній сфері та впровадження чіткої стратегії подальшого розвитку митної політики.

Зважаючи на зміну курсу України в напрямку стандартів європейського співтовариства, актуальності набув аналіз здійснення митної справи в Європейських країнах. Він показав, що хоча модель організації управління митною службою в зарубіжних країнах носить досить однотипний характер, відмінності також можуть бути суттєвими і залежать від багатьох факторів. Сучасний курс держави, направлений на інтеграцію із західними партнерами, уніфікацію митних процедур та адаптацію законодавства є однозначно позитивним. Проте шлях у цьому напрямку має бути виваженим, оскільки бездумне копіювання нормативної бази та перейняття організації здійснення митної справи не можуть призвести до позитивних результатів і будь-які дії в даному напрямку мають спиратися на ґрунтовні дослідження та підготовку.

Існуючий стан державного управління у митній сфері забезпечує функціонування системи зовнішньоекономічних зв'язків та міжнародної торгівлі. Діяльність держави у даній сфері передбачає злагоджену роботу суб'єктів владних повноважень усіх рівнів задля швидкого реагування на зміни, які відбуваються у регульованих відносинах. Аналіз зазначеного явища дає змогу простежити чітко коло суб'єктів, які фактично здійснюють управління та забезпечують функціонування усієї системи включно із виділенням їх місця та кола повноважень, визначених законодавством з питань митної справи в Україні. Враховуючи значну кількість недоліків у провадженні митної політики та негативних чинників щодо полегшення митних процедур, існує велика потреба у виділенні напрямку розвитку державного управління у відповідній сфері та впровадження чіткої стратегії подальшого розвитку митної політики.

Процес вдосконалення інституціонального забезпечення державного управління в митній сфері є важливою умовою процесу інтеграції української митної системи у світову. Перед законодавцем наразі стоїть завдання із забезпечення митної справи дієвим правовим та організаційним механізмом, адже неоднакове та подекуди суперечливе сприйняття положень може ставити під сумнів дієвість та легітимність здійснення митної справи загалом.

Євроінтеграційний курс України зумовлює необхідність формування єдиних з Європейськими державами принципів державного управління, які сприяли б адаптації вітчизняного законодавства та правозастосування до нових умов. Європейські держави мають спільні та чітко визначені принципами державного управління для усіх органів державної влади. Вони стосуються перш за все питання пріоритетів при виконанні службовцями своїх повноважень. Зокрема, переваги надаються захисту та забезпеченню прав людини, суспільства, бізнесу, які реалізуються через принцип законності, демократизму та гуманізму. Приведення системи принципів

здійснення митної справи в Україні до Європейських стандартів має здійснюватися із обов'язковим створенням дієвого механізму їх реалізації. На основі заданих принципів має формуватися нова якісно відмінна система державного управління в митній сфері. Держава має дати важелі застосування у своїй професійній діяльності таких керівних вимог, які в результаті призведуть до забезпечення необхідного рівня довіри та безпеки у митних відносинах. Принципи мають бути гнучкими у застосуванні, але в той же час не дозволяти зловживань. Окрім того, важливим є вміння застосовувати принципи в роботі таким чином, щоби кожен учасник відносин розумів аргументацію прийняття будь-якого управлінського рішення та міг передбачити його наслідки.

Функціонуюча на сьогодні в Україні система митного регулювання не дає змогу швидко, вчасно та в повному обсязі реагувати на зміни у економічних та торговельних процесах. Характерною є відсутність чіткої стратегії розвитку митних органів та забезпечення функціонування сектору у відповідності до світових практик та стандартів.

Для вирішення визначених проблемних питань та виведення рівня державного управління в митній сфері на якісно новий рівень нами запропоновано комплекс заходів, спрямований на поступову планову інтеграцію вітчизняного законодавства та організаційних, функціональних та правових основ функціонування митних органів у європейську систему.

Наразі Україна здійснює комплекс перетворень в митній сфері зокрема в напрямку реалізації положень Угоди про Асоціацію з ЄС. Такі зміни очевидно носять позитивний характер та суттєво полегшують процедури митного оформлення та сприяють здійсненню суб'єктами господарювання їх законної діяльності. Зважаючи на особливі умови функціонування митних органів та здійснення митної справи в Україні, різкі та безсистемні перетворення можуть призвести до негативних наслідків. Таким чином, політика держави має будуватися на запозиченні світових стандартів здійснення митної справи із одночасним моделюванням та переосмисленням їх в рамках функціонування в Україні.

Основними складовими реформування управління в митній сфері мають виступати автоматизація та спрощення митних процедур, використання сучасних технологій у контролі за митною сферою, проведення системної кадрової політики, матеріальне та технічне забезпечення митних органів на належному рівні. Це надасть широкий спектр можливостей для підвищення прозорості і підзвітності митних адміністрацій, обробки інформації та електронних даних з метою мінімізації людського фактору та прийняття неправомірних рішень. Окрім того, такий курс разом з

комплексною всебічною підтримкою з боку держави та реалізацією стратегічних планів можуть вивести митне регулювання в Україні на світовий рівень, що позитивно вплине на інтенсивність ведення торгівлі та призведе до зростання економічного благополуччя країни.

АНОТАЦІЯ

Слюсаренко Д. Р. «Фіскальні та регулюючі ефекти митної політики України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2022.

У роботі розкрито теоретичні аспекти формування та реалізації митної політики, сутність ключових понять, категоріально-понятійний апарат дослідження. Узагальнено чинники впливу на формування та реалізацію митної політики.

Проаналізовано фіскальні та регулюючі ефекти митної політики України. Досліджено регулюючий вплив митної політики України на обсяги та структуру товаровиробництва. Крім того, виявлено фіскальні ефекти митної політики України. Виявлено та систематизовано низку проблемних аспектів функціонування митної політики і узагальнено напрями їх усунення.

Висвітлено стратегічне планування як ключову складову митної політики, а також висвітлено використання Європейського досвіду митної політики в умовах сучасної політичної та економічної ситуації в Україні.

Ключові слова: мито, митна політика, ефект митної політики, фіскальний ефект, регулюючий ефект, доходи, податки, митна стратегія.

ANNOTATION

Sliusarenko D. «Fiscal and regulatory effects of Ukraine's customs policy».

Qualification work for a bachelor's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" in the professional educational program in the field of "Finance, Financial Management and Insurance". - Odessa National Economic University. - Odessa, 2022.

The paper reveals the theoretical aspects of the formation and implementation of customs policy, the essence of key concepts, categorical and

conceptual apparatus of research. The factors influencing the formation and implementation of customs policy are summarized.

The fiscal and regulatory effects of Ukraine's customs policy are analyzed. The regulatory impact of Ukraine's customs policy on the volume and structure of commodity production has been studied. In addition, the fiscal effects of Ukraine's customs policy were identified. A number of problematic aspects of customs policy functioning have been identified and systematized and the directions of their elimination have been generalized.

Strategic planning as a key component of customs policy is highlighted, as well as the use of European experience in customs policy in the current political and economic situation in Ukraine.

Key words: customs duty, customs policy, customs policy effect, fiscal effect, regulatory effect, revenues, taxes, customs strategy.